

Podizanje novih bademika

U zadnje vrijeme puno se pažnje posvećuje bademu. Naša otkupna poduzeća takmiče se u povećanju cijena; narodni odbori kotara, zajedružne organizacije, a u manjoj mjeri i privatnici, planiraju velike površine i milijunske svote za podizanje novih bademika.

Badem, pored maraške, konjuktorna je roba, koja se još na svjetskom tržištu vrlo lako i unosno plasira, a to je uzrok ovakve jagme, visoke cijene i planova velikih novih bademika.

Investitori, kao i izvršioци ovih planova nažalost smatraju da je problem podizanja novih površina pod bademom samo tehničko-organizacione naravi. Mišljenja su da se sve sastoji u izboru tla, kopanju rupa i sjetvi sjemena gorkog ili slatkog badema. Međutim, nikakvu pažnju ne pridaju osnovnoj biološkoj strani ovog problema.

Istina, badem se može sijati, t. j. razmnažati sjemenom, iz sjemena će se razviti stablo. Međutim, hoće li takva stabla sijanci rađati, odnosno hoće li kvalitet zadovoljavati i odgovarati zahtjevima tržišta, to su osnovna i primarna pitanja o kojima se, nažalost, ne vodi računa.

Moram odmah istaći, da je svaka akcija podizanja bademika bez prethodnog rješenja osnovnih bioloških postavki osuđena unaprijed na propast.

Kod podizanja novih bademika prethodno treba voditi računa o slijedećem:

1. badem je alogamna biljka i sama sebe ne može oploditi.
2. cvjeta vrlo rano, od siječnja mjeseca pa do travnja, u doba čestih mrazova, koji mogu zateći badem u cvatnji i oplodnji, t. j. u fenofazi, koja je najosjetljivija prema studeni.
3. za vrijeme cvatnje badema vrlo česti su vjetrovi (bura i jugo) i kiša, faktori, koji mnogo otežavaju pravilnu oplodnju.
4. razne podloge za badem imaju presudan ali i različiti utjecaj prema raznim sortama.
5. badem ima biološko svojstvo da pušta korijen duboko u tlo.
6. badem se vrlo često sadi na krševitim terenima, gdje prema tome treba voditi računa o svim faktorima, koji prate fenomen krša.
7. vanjsko tržište traži t. zv. »irgovačke tipove« badema, s određenom dužinom i širinom jezgre, s određenim odnosom između jezgre i ljuske i određenim okusom i t. d.

Prema tome jasno je, da je potpuno pogrešna, štetna i osuđena na propast svaka akcija podizanja bademika sijancima. Razumljivo je da, pošto je badem alogamna biljka, razmnažanjem sjemenom ne ćemo dobiti primjerke vjerne matičnom stablu, odakle smo predigli sjeme, već nešto sasvim drugo i različito, tako da od mekiša dobijemo

tvrdiša, od krupnoga sitna i t. d., dakle individualne s različitim morfološkim i agro-biološkim svojstvima. To je nažalost slika našeg bademarstva: svako stablo svoj tip, ili, drugim riječima naše je bademarstvo konglomerat tipova, većinom bezvrijednih, roba s najnižom trgovačkom vrijednošću.

Izboru podloga treba također posvetiti veliku pažnju. U voćarstvu odavno je poznato, da podloga ima stanoviti utjecaj na plemku, da se svojstva podloge prenose na novi individuum poslije cijepjenja, da svaka podloga nema afinitet sa svakom sortom i t. d., a to se sve odražuje na rast i razvoj, vitalnost i konačno na rodnost nove biljke. Zbog ove nepobitne činjenice nije svejedno cijepiti razne sorte badema na bilo koju podlogu. Pod nazivom slatki i goraki badem, upotrebljen za podlogu, kriju se više tipova s različitim biološkim svojstvima, s različitim zahtjevima na tlo.

Nadalje, meteorološki faktori za vrijeme cvatnje imaju presudnu ulogu i utječu na oplodnju, t. j. na rod. Od velike je važnosti za uzgoj badema prosječna minimalna temperatura cvatnje i oplodnje pojedinih sorata badema. To nam je saznanje neophodno potrebno da možemo odrediti u kojem ćemo postotku posaditi ranocvatuće, srednjocvatuće i kasnocvatuće sorte. Ne može se generalizirati i zaključiti da treba forsirati samo sorte, koje kasno cvatu, jer u nekim krajevima upravo njih zateku kasni mrazovi u doba cvatnje, dok rane sorte izbjegavaju tu opasnost.

Vjetrovi, među kojima uglavnom bura i jugo, također znatno ometaju oplodnju. Prema tome na položajima, koji su otvoreni udaru, naročito bure, a to je gotovo svugdje na kršu, neophodno je potrebno sadnju badema kombinirati sa sistemom vjetrobrana i šumskih pojasa.

Sadnji badema na kršu treba pristupiti opreznije. Uspjeh bademika na krševitim terenima bit će osiguran samo onda, kada se paralelno s podizanjem bademika riješe i ostali problemi karakteristični za krš, problemi, koji obilježavaju fenomen krša. Među ovim problemima, na položajima pod nagibom, posebnu pažnju moramo obratiti eroziji, prvenstveno vodenj, te u tu svrhu poduzeti sve one mjere u cilju sprečavanja erozije. Bez tih mjera, na takvim terenima, samom sadnjom badema pospješit ćemo procese erozije i dovesti u pitanje sam uspjeh bademika.

Kad je riječ o kršu, ne smijemo gubiti iz vida biološko svojstvo badema, vrlo dragocjeno svojstvo, koje omogućuje ovoj kulturi uspjeh na kršu. Spomenuto je prije da badem ima tendenciju dubokog puštanja korijena. Zato badem traži tla suha, vapnenasta ali duboka tla, te prema tome on će na kršu uspjeti, ako mu je osigurana potrebna dubina. Ovo je naročito potrebno istaći zbog toga, što na terenu postoji vrlo pogrešno mišljenje, da će badem kada iskoristi čitav prostor iskopane rupe, već naći sebi put u kamenu. Takvi će bademici prvih godina napredovati, ali će odjednom stati.

Isatkuto je, da je badem alogamna biljka. Ovome treba još dodati da se sve sorte badema ne mogu međusobno oplodivati, t. j. da kod badema postoji slučaj intersteriliteta. Ovo naučno saznanje dikтира nam da u bademicima moraju biti zastupane sorte, koje se mogu

međusobno oplodivati, odnosno da se na određenom razmaku posadi podesni oprašivač. Od primarne je važnosti prema tome voditi računa o sortnom sastavu bademika, ako želimo da nam posađena stabla badema donose rod.

I konačno sorte badema moraju odgovarati zahtjevima tržišta. Danas kada je u planu podizanje većih kompleksa bademika, nužno je potrebno, da se unaprijed predvidi da će se ta roba prodavati vani. Prema tome ne smijemo ignorirati komercijalnu stranu ovog problema, koji je zapravo cilj proizvodnje badema. Vanjsko tržište ima svoje zahtjeve i propise, prema tome zašto da sutra prodamo našu robu kao trećorazrednu, kada imamo mogućnosti da je plasiramo kao robu prve ili druge kategorije.

Iz svega ovoga rezultira da podizanje novih bademika nije samo problem izbora terena, nabave sadnice, odnosno sjemena badema, već da je ono prvenstveno biološki i ekonomski problem. Ovo je zaključak dosadašnjeg pokusnog rada Stanice za maslinarstvo i voćarstvo u Kaštel Starom.

RAPAJIĆ ing. NIKOLA

Poljoprivredne radne asocijacije u Engleskoj

(THE LAND SETTLEMENT ASSOCIATION-THE WELLS LAND SETTLEMENT SOCIETY)

S A D R Ź A J

1. Problem malih poljoprivrednih gospodarstava u Engleskoj —
2. Postanak društava za naseljavanje i poljoprivrednih radnih asocijacija u Engleskoj i Velsu. — 3. Agencija za sprovođenje programa za naseljavanje nezaposlenih industrijskih radnika. — 4. Poljoprivredne radne asocijacije u Engleskoj. — 5. Poljoprivredne radne asocijacije u Velsu. — 6. Troškovi naseljavanja. — 7. Brojno stanje asocijacija i gospodarstava (zakupaca). — 8. Osnovi uspješnog gospodarjenja. — 9. Dohodak pojedinih gospodarstava (zakupaca). — 10. Zaključak. — 11. Izvori i literatura.

1. Problem malih poljoprivrednih gospodarstava u Engleskoj

Problemom malih gospodarstava počeli su se u Engleskoj ozbiljnije baviti koncem prošlog stoljeća. Inicijativa je potekla od strane Jose Collings, koji je godine 1880. potakao pokret za kolonizaciju i stvaranje malih gospodarstava poznat pod nazivom »Three acres and a cow« (Tri akra i jedna krava). Godine 1892. donešen je